

Een regeling tussen de gemeente en de heer van Heers over het onderhoud van de bruggen over de beek, 1765

Rombout Nijssen

In het voorjaar van 1765 was er in Heers een meningsverschil ontstaan tussen de gemeente en de heer van Heers over de vraag wie het hout moest leveren dat nodig was voor het herstellen van twee bruggen. Voor de toenmalige heer van Heers, Nicolaas Erasmus de Stockhem, waren de perikelen in Heers iets nieuws. Hij had de heerlijkheid en het kasteel van Heers pas enkele jaren eerder, in 1757, verworven van de abdij van Saint-Laurent in Luik. De Stockhem had veel vertrouwen in zijn rentmeester Petrus Borghs van Kermt, en gaf hem op 10 april van dat jaar volmacht om de zaak te regelen met de gemeentenaren van Heers. Wellicht had Borghs de zaak eerder al bestudeerd en met de gemeentenaren besproken, want op 16 april, op het jaargeding, kon hij de inwoners van Heers al een voorstel doen om de zaak af te handelen. Doordat de schepenen het akkoord dat toen gesloten werd in hun gichtregister deden registreren, kunnen we nu reconstrueren hoe de zaak opgelost werd.

Het jaargeding was een jaarlijkse bijzondere zitting van de schepenbank, waarop uit ieder huishouden een afgevaardigde aanwezig moest zijn, en waar onder meer de plaatselijke rechtsregels voorgelezen en in herinnering gebracht werden. In 1765 waren in Heers naast de schout en de schepenen, burgemeester Servaes Stasseyns en de vier schatmeesters van dat jaar, Jan Liebens, Louis Cloes, Servaes Claes en Bernard Putzeijs bij het jaargeding aanwezig, samen met 56 afgevaardigden van de huishoudens, *uijmaekende over de twee derdedeelen* van de inwoners van het dorp. Al die aanwezigen waren door de bode van de schepenbank opgeroepen en voor meer zekerheid was kort voor de vergadering ook de kerkklok geluid, zodat ook de vergeetachtigen wisten dat zij verwacht werden.

De kwestie die die dag opgelost moest worden, betrof het herstellen *van eenighe gemeijnteburgen*. Het standpunt van de gemeentenaren was dat die bruggen weliswaar op kosten van de gemeente hersteld moesten worden, maar dat hun heer daarvoor het nodige hout moest leveren. De heer van Heers was echter van oordeel dat, *niet tegenstaende dat sulxs aldus oock sou geplogten sijn geweest*, hij daar nu niet meer toe gehouden was. Daarvoor bracht Petrus Borghs twee argumenten aan. Het eerste was dat de gemeente en de voormalige heer van Heers, de abt van de abdij van Saint-Laurent in Luik, op 28 januari

1751 voor de Luikse notaris Kips een akkoord gesloten hadden dat inhield dat de heer van Heers afzag van zijn recht om langs de wegen en *op sekere gemeijntevroontens*¹ bomen te planten. Sindsdien kwamen die vroenten en het gras dat er op groeide uitsluitend aan de gemeente toe. Volgens Borghs was het precies op grond van dit recht dat de heer van Heers voorheen de plicht had om het hout voor de gemeentelijke bruggen te leveren. Aangezien hij afstand gedaan had van het recht op de bomen op de gemeentelijke vroenten, was hij volgens Borghs ook niet meer gehouden aan de daar uit voortvloeiende verplichtingen.

Borghs bracht nog een tweede argument naar voor. Het was immers zo dat de vroegere heren van Heers uit de familie van Rivieren en ook de abten van Saint-Laurent, het recht op de tienden in Heers bezaten. Mogelijk was het op grond daarvan dat zij *tot hulp des hermaeken van de bruggen gehouden waeren*. De heren uit de familie de Stockhem bezaten die tienden echter niet meer, aangezien de abt van Saint-Laurent die behouden had toen hij de heerlijkheid aan Nicolaas Erasmus de Stockhem verkocht.

Nadat de gemeentenaren kennis genomen hadden van het standpunt van Borghs, werd een nieuw akkoord gesloten. Er werd overeengekomen dat het *minsaem verdragh* van 1751 ook zou gelden tussen de gemeente en de nieuwe heer. In verband met de gemeentevroenten werd bepaald dat wat in 1751 overeengekomen was enkel betrekking had op de vroenten die in 1765 *uijtgepaelt ende beslooten* waren. Mocht de gemeente in de toekomst meer vroenten willen afpalen en afsluiten, dan moest zij daarvoor eerst de toelating van de heer vragen, aangezien hem op die gronden nog altijd het recht om bomen te planten en een niet nader gespecificeerd *recht van den derden voet en penning* toekwam. Voorts werd overeengekomen dat de heer *in sijne qualiteit van grondtheer* geen hout meer zou moeten leveren *tot maeken oft hermaeken der straeten oft bruggen des geseijt dorp* en dat de gemeente de wegen op haar kosten moest onderhouden. Anderzijds was de nieuwe heer bereid op zijn kosten aan de gemeente *kalck ende steenen oft kareelen* te bezorgen om daarmee de vijf bruggen die over de beek lagen op het traject tussen het paanhuis van Heers en de beemden aan de grens met Veulen *gansch nieuw op de maecken*. Het vervoer van die kalk en stenen en het werk om de bruggen te maken was voor rekening van de gemeente. De gemeente zou de stenen bruggen ook moeten onderhouden, terwijl de heer de daarvoor nodige kalk en stenen zou blijven leveren. Ter afsluiting laat Borghs in deze nieuwe overeenkomst nog eens vermelden dat de heer zich enkel engageert voor de vijf bruggen die er al lagen, en niet voor andere bruggen die *'t sij de gemeijnte, 't sij eenen particulieren inwonder* later zou willen aanleggen.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, Archief van de schepbank van Heers, nr. 12, folio 270r^o- 272v^o.

Gemeijnte van Heers en den eedelen heer baron de Stockhem

Op heden den 16en april 1765, jaergedinghdagh, compareerde voor ons scholtus en sचेpenen der justitie van 't graefschap van Heers, d'heer Petrus Borghs, secretaris van Kermpt ende van Spalbeeck, tot het naervolgende volmachtigt door den zeer eedelen en welgeboren heer d'heer Nicolaus Erasmus baron de Stockhem, heer deser heerlyckheijt en graefschap Borghheers en andere plaetsen etc., luyt act van constitutie en volmagt, welcke hier onder sal volgen, ter eenre, ende sieur Servaes Stasseyns, regerende borgemester, Jan Liebens, Louis Cloes, Servaes Claes, Bernard Putzeijs, tegenwordige schatmeesters, neffens her Herman Cox, Gilis Berts, Arnold Poemans, Willem Claes, Matthi Hannon, Gerard Mottar, Joseph Coeswarem, Willem Boden, Jan Schoenars, Lambert De France, Guilliam Fastre, Bartholome Van Herck, Willem Dries, Lambert van Herck junior, Balde-wijn Schoenars, relicta Bartholome Hendrick Van der Geeten, Guilliam Melon, Lambert Jehoel, Coen Stevens, Arnold Dieu, Willem Pijpops, Willem Polus, Joseph Cloes, Hendrick Vrancken, Martinus Rosselion, Nijs Nijs, Matthieu Vrancken, Arnold Stassijns, Jan Stas-sijns door sijnen soone, Antoon Cloes, Remees Depaz, Arnold Robeijns, Joseph Schafs, Marie Destegh, Hubert Orij, Arnold Poeman, Willem Vrancken, Francis Ghijsebrechts, Joris Proemans, Hubert Putzeijs, Jehenne Hannose, die weduwe Gilis Coemans, Jan Vandergeeten, Gerardus Ghijsebrechts, Bartholome Rosselion, Herman Christens, Peter Ormelingen, Dries Dieu, Frans Cloes, Guilliam Vrancken, Henrick Cox, Arnol Vranc-ken, Thilman Stijnen, Arnold Renars, Peter Wilmots, relicta Jan Neven, scholtus Jansis, alle inwonders ende gemeijntenaeren des voorschreven dorp, uijtmaekende over de twee derdedeelen desselfs, besonderlijck geconvocert door Hubert Renson gerichtsdienaer ut refert, ende met kloekslagh vergaedert, welcke comparanten om voor te komen alsulcke moijelijckheijt als soude hebben kunnen ontstaen ter oorsaeken van het hermaecken van eenighe gemeijnteburgen, sij tweede comparanten seggende ende gestaende dat de selve burgen op kosten van de gemeijnte moesten hermaeckt worden, soo noghtans dat den voorzijden eedelen heer in sijne qualijt van grondtheer soude gehouden sijn ter dien eijnde te besorgen oft aen te wijsen het noodigh houdt ende den voorschreven eedelen heer pretenderende dat, niet tegenstaende dat sulxs aldus oock sou geplogen sijn geweest, daertoe niet meer en kan gehouden sijn zedert dat by seker act en minsaem verdragh op den achtentwintighsten januarij een duysent seven hondert een en vijftig voor G. W. Kips, notaris van 't geestelijck hof van Luijck ingegaen tusschen de voorschreven gemijnte ende wijlen syne hoogweerden den heer prelaet van St Laurens bij Luijck, doen ter tydt bij titel van sasijn besittende de heerlijckheijt des dorps Borghheers voorschreven, den geseijden heer prelaet, onder duidelijcke protestatie noghtans van daer bij aen niemanden te willen doen eenige prejuditie oft naedeel, sou verteegen gehadt hebben aen de gerechtigheijt van te planten op sekere gemeijntevrontens bij verloop van tijt uijtgegrecht ende besloten, ten eijnde van het gras daerop uijtwasschende te bekeeren tot profijt van de gemijnte daer het schijnt dat den grondtheer uijt geenen anderen hoofde en kan verplight geweest sijn tot het aenwijsen van het houdt noodigh tot het hermaecken van de burgen ende straeten van het dorp, dan omdieswille dat hij van gelycken privatelijck en tot exclusie van d'inwonders hadde het reght van planten generalijck op alle de gemeijntestraeten ende vrontens des voorschreven dorp, ende nogh daerenboven in aendaght genomen dat den voorschreven

heer prelaet, wie oock d'oude graven van Revieren van Heers zeffens besittende de heerlijkheit ende de thiende, welcke laeste desen tegenwordigen grondtheer niet en heeft, in qualiteijt als thiendenaeren misschien tot hulp des hermaeken van de bruggen gehouden waeren, om soo voorseijt is, hier ontrent alle moylijkheit, disputen en processen voor te komen, parthijen comparanten sijn overeengecomen dat de gemelde transactie oft act van minsaem verdragh van het jaer 17^c eenenvijftigh sal blijven in haer geheel, soo noghtans dat de verteijenisse aen de gerechticheijt van planten aldaer gedaen, wie oock de renthe van veertigh gulden jaerlijx sullen allenelijck moeten verstaen worden ende hun uijtwercksel hebben van die vroontens die toens en nu ter tijdt uijtgepaelt ende beslooten waere, ende sijn in vuegen dat want de gemeijnte hier naemaels meer vrontens uijtpaelen ende besluijten wilde, sij sulxs niet en sal meugen doen sonder alvorens den moedt van den grondtheer geworven te hebben, soo ten opsight van sijne gerechticheijt van planten als ten aensien van den derden voet en penning aen hem daerin competerende, ende daerenboven onder conditie dat den voorsschreven eedelen heer in sijne qualiteijt van grondtheer niet meer en sal gehouden wesen aen te wijsen oft te leveren eenigh houdt dienende oft soudende moeten dienen tot maeken oft hermaeken der straeten oft bruggen des geseijt dorp, dan dat de gemeijnte de selve straeten sal moeten maeken oft doen maeken op haeren eijgen kost ende last ende ten opzight der bruggen dat den eedelen heer voorsschreven op synen kost sal aenwijzen ende aen de gemeijnte doen hebben kalck ende steenen oft kareelen om eenige der selve gansch nieuw op de maecken, te weten vijff in getal van ontrent aen 't 's heren banpaenhuijs tot op het Brouck nae de jurisdictie van Veulenwarts liggende op de beeke die door 't dorp loopt ende de gemeijnte alsulcken kalck en steenen oft careelen sal vaeren oft doen vaeren ter plaetsen, de bruggen doen maecken ende dat in behoorlijke breetie, oock betaelen de handen, alles veerders doen 't geene welck ten eijnde voorsschreven mooght noodig wesen ende aldus in toekomende wel onderhouden en noodigh sijnde repareren, mits doende alsdan oock door den voorsschreven eedelen heer de noodige kalck en steenen oft kareelen als voor geseijt is, soo noghtans dat 't sij de gemeijnte, 't sij eenen particulieren inwonder meerdere bruggen wilden doen maecken oft quaemt te maecken, den heer ten dien eijnde nievers toe en sal gehouden sijn, niet willende oft gedenckende sigh ievers aen te verplighen, dan ten opzight alleen der voorsschreven vijf bruggen hiervoor gespecificert, welcke tegenwordige overeenkominge parthijen noghmaels voorgelesen sijnde, hebben beloofd den heer eersten comparant in syne geseijde qualiteyt als de gemeytenaeren soo voor hen als henne naecomelingen ten eeuwigen dage te sullen houden voor vast, condigh ende van weerde, onder obligatie generael soo nae den landrecht ende naer voorgaende stipulatie daerover en alles wes voorsschreven is in onse schepene handen gedaen, is in hoeden van wet gekert.

Hier volgt die gementionerde volmacht

Nous sousigné declarons d'avoir commis et constitué specialement, come faisons par cete, le sieur Pier Borghs notre receveur, pour finir par la voije amiable avec la communauté de notre terre et comté de Heers la difficulté emeue au sujet des reparations des ponts avec

*promesse d'avoir pour bon et agreable tout ce qu'il aurat fait a ce sujet, en foij de quoj
avons signé la presente et muni du cachet de nos armes à notre chateau de Heers, ce 10^e
avril 1765, signatum erat de Stockhem.*

- 1 De vroente zijn de gemeenschappelijke gronden in een gemeente. In veel gevallen gaat het om weiland, beemd of bos. Soms worden ook de openbare wegen en pleinen tot de vroente gerekend.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt